

EDUSKUNTA

Sosiaali- ja terveysvaliokunta
StV@eduskunta.fi

Lausunto asiassa Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2027 - 2030, VNS 3/2026 vp

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon mukaisesta selonteosta.

Hyvinvointialueiden talouden eriytymiskehitys jatkuu ja tarve lisärahoitukselle kasvaa

Hyvinvointialueiden talouden eriytymiskehitys säilyy ja aiheuttaa tulevaisuudessa haasteita sekä valtiontaloudelle että väestön palvelujen yhdenvertaisuudelle. Lisärahoitustarvetta koskevat riskit ovat kehyskaudella huomattavasti suuremmat edelliseen nähden. Eriytymiskehitystä on erittäin vaikea kääntää, vaikka rahoituslain III vaiheen muutoksiin sisältyy elementtejä rahoituskehityksen tasaamiseksi.

Rahoitusmallin mukainen rahoituksen kehitys vastaa laskennallista palvelutarvetta ja kustannustason muutosta lähinnä vain niillä alueilla, joilla sekä palvelutarpeen laskennallinen kasvu että asukasluvun kasvu ovat vuosittain keskimääräistä suurempaa. Näillä alueilla keskimääräistä suotuisampi rahoituksen kehitys antaa paremmat edellytykset vastata väestön palvelutarpeisiin. Muilla alueilla rahoituksen kehitys on niukempaa kuin alueen palvelutarpeen ja kustannustekijöiden muutokset ja rahoituksen riittävyys edellyttää merkittäviä kustannuskehitystä vähentäviä muutoksia alueen palvelujärjestelmään. Vuosittaisen rahoituksen epätasapainon lisäksi hyvinvointialueiden tilinpäätöksissä 2025 kattamattoman alijäämän määrä oli 1,9 mrd. euroa samaan aikaan, kun taseen alijäämiä oli koko maan tasolla 1,7 mrd. euroa.

Rahoituksen kiristäminen ja alijäämien kattaminen on vaikea yhtälö

Kehyskauden loppuun, vuoteen 2030 saakka, hyvinvointialueiden rahoituksen arvioidaan koko maan tasolla kasvavan noin 10 % vuodesta 2026. Aluekohtaisesti rahoituksen kehitysarviot vuodesta 2026 vuoteen 2030 kuitenkin vaihtelevat merkittävästi ja ovat välillä +0,9 % - 18,5 %. Kehyskaudella myös arvioidaan, että kolmella alueella valtionrahoitus ei kasva lainkaan vuodesta 2026 aina vuoteen 2028 saakka. Hintatason muutoksen arvioidaan olevan samalla ajanjaksolla vuosittain noin 3 %. Myös rahoituksen arvioitu tuleva kehitys näyttäytyy hyvin eriytyneenä.

Hyvinvointialueiden taloutta ohjaavaan rahoituskehitykseen kehyskaudella vaikuttaa erityisesti arvioitu indeksikehitys, rahoituksen jälkikäteistarkistuksen muutokset, suunnitellut asiakasmaksu- ja tehtävämuutokset sekä valtiontalouden säästötoimet. Julkisen talouden sopeutustarve on sinänsä ymmärrettävää mutta hyvinvointialueiden jo valmiiksi eriytyneen talouden kehityksen ja alijäämien kattamisajankohdan kanssa yhtä aikaa ajoittuvat ylimääräiset säästöt ovat vaikeasti toteutettava yhtälö ilman julkisen palvelulupauksen uudelleen tarkastelua. Valtiontalouden säästöt ehdotetaan toteutettavaksi esimerkiksi siten, että palvelutarpeen arvioidusta kasvusta johtuvasta kustannusten kasvusta huomioidaan hyvinvointialueiden rahoituksessa jatkossa vain 60 %. Hyvil kiinnittää huomiota siihen, että mekanismin vaikutus on myös ajassa kumuloituva, mikä tulee vaikeuttamaan palvelujen järjestämistä jatkossa.

Asiakasmaksu- ja tehtävämuutokset sekä eräät valtionavustukset ja korvaukset

Puhtaiden säästötoimien lisäksi hyvinvointialueille kohdistuu asiakasmaksu- ja tehtävämuutoksia, jotka vähentävät valtionrahoitusta. Näissä merkittävä painoarvo on jälleen asiakasmaksujen korotuksilla, joiden arvioitu vaikutus leikkaa ennalta hyvinvointialueiden valtionrahoitusta. Hyvil kiinnittää erityisesti huomiota siihen, että asiakasmaksumuutoksia on tehty hallituskaudella useita. Uusien maksukorotusten kokonaisarviot tulee tehdä jo toteutettujen maksukorotusten yhteisvaikutusten arvioinnin ja aiempien muutosten toteutumisen vaikutukset huomioimalla. Hyvinvointialueet ovat raportoineet kasvavista ongelmista kerryttää valtionrahoituksen leikkausta vastaavaa asiakasmaksutuloa. Lisäksi luottotappioiden arvioidaan kasvavan merkittävästi tulevina vuosina eikä asiakasmaksutuloa kerry arvioitua valtionrahoituksen leikkausta vastaavaa määrää. Vaikeudet asiakkaiden maksukyvyssä kasvattaa myös hyvinvointialueiden hallinnollisen työn määrää. Tehtävä- ja asiakasmaksumuutosten valmistelussa tulee kiinnittää erityistä huomiota yhteisvaikutusten arviointiin ja toteuttaa taloudellisten vaikutusten arviot läpinäkyvästi.

Selonteon mukaan suunnitelmaan sisältyy kaksi eri hankekokonaisuuteen liittyvää hyvinvointialuelouteen kohdistuvaa kehysvarausta. Hyvinvointialueille ja Helsingin kaupungille kohdennetaan 25 milj. euroa alueellisen sote -järjestötoiminnan sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämistyön kehittämisen valtionavustushankkeisiin. Vastaavasti suoria järjestöavustuksia kuitenkin leikataan 50 milj. euroa. Järjestöleikkaukset ajoittuvat samaan aikaan hyvinvointialueiden mittavien sopeutusten kanssa, mikä voi synnyttää palveluvajeen erityisesti ehkäisevään ja varhaisen tuen palveluihin. Alueellisesti kohdennettavissa olevat valtionavustushankkeet voivat edellyttää merkittävästi hallinnollista työtä hyvinvointialueilta ja jatkovalmistelussa tulisi painottaa mahdollisimman kevyttä ja vaikuttavaa hallinnointitapaa.

Toisekseen vuodelle 2027 kohdistetaan 40 milj. euron määrääkainen valtionavustushankerahoitus sosiaali- ja terveystalouden kehittämiseksi, painopisteenä mm. hoidon jatkuvuus, omaishoito, lasten ja nuorten palvelujen parantaminen. Hyvil painottaa, että avustusten jatkovalmistelussa tarkemmat yksityiskohdat tulee valmistella siten, että hyvinvointialueiden palvelujärjestelmää kehitetään kokonaisuutena ja mahdollistetaan parhaiden käytäntöjen leviäminen kaikille hyvinvointialueille.

Hallituksen päätöksen mukaisesti myös 65 vuotta täyttäneiden valinnanvapauskokeilua laajennetaan ja jatketaan vuoden 2028 loppuun saakka nykytasaisen rahoituksen rajoissa. Kokeilun tutkimusluetteloa laajennetaan ja vuosittaisten lääkärikäyntien määrää lisätään hoidon jatkuvuuden parantamiseksi. Hyvil pitää myönteisenä pyrkimystä reagoida kokeilussa tunnistettuun hoidon jatkuvuuteen liittyvään ongelmaan. Samalla toteamme, ettei kokeilu toteudu yhdenvertaisesti hyvinvointialueilla vaan kokeiluun osallistuminen on yleisintä kaupungeissa ja ylemmissä tulo- luokissa. Tarjonnan määrä vaihtelee alueellisesti paljon ja painottuu pääkaupunkiseudulle ja hyvinvointialueille, joissa suurimmat kaupungit sijaitsevat. Kokeilu ei ole tässä vaiheessa vähentänyt julkiseen terveydenhuoltoon kohdistuvaa kuormitusta, mikä oli yksi keskeinen tavoite kokeilulle.

Rahoituksen riittävyys ja palvelujärjestelmän tilanne

Hyvinvointialueiden talouden voimakkaan eriytymiskehityksen ja eriytyvän rahoituskehitysarvion vuoksi rahoituksen riittävyyden tarkastelu koko maan tasolla voi antaa erilaisen kuvan tilanteesta kuin rahoituksen riittävyyden aluekohtainen tarkastelu. Julkisen talouden suunnitelmassa todetaan, että rahoituksen riittävyyttä on arvioitu talouden tunnuslukujen kautta ja tehdyn analyysin perusteella on tunnistettu niukasta rahoituksesta ja sopeutustarpeesta johtuva riski rahoituksen riittävyydelle ja lisärahoitustarpeelle kehyskaudella. Hyvil yhtyy tähän näkemykseen ja pitää kehitystä ilmeisenä.

Sosiaali- ja terveysministeriön helmikuussa 2026 julkaistun palvelujen järjestämisen toteutumista koskevan selvityksen mukaan alueiden väliset erot toiminnassa ja taloudessa kasvoivat edelleen ja monista myönteisistä kehityskuluista huolimatta kaikilla alueilla on edelleen joitain lakisääteisiä palveluja, joiden järjestäminen on vaarantunut. Pelastustoimen onnettomuuksien ehkäisyn palvelut ja pelastustoiminnan palvelujen kiireellisten tehtävien tavoittaminen on pysynyt pääosin hyvällä tasolla.

Osalle alueista palvelujärjestelmän sopeutustarve jatkuu vuodesta toiseen voimakkaana niukan rahoituskehityksen vuoksi. Tällainen kehityskulku johtaa ajassa jatkuvasti vaikeutuvaan sopeutuskierteeseen mikä todennäköisesti tulee heijastumaan palvelujen järjestämisen edellytyksiin ja tulee myös näkymään kehyskauden palvelujärjestelmää koskevien selvitysten tuloksissa.

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

Arja Pesonen
ekonomisti